

بدل اشترا

(پوسته اجر نیله برابر)

سنه ایک ۵۰ غروش

آلتی آلتی ۳۰ »

نسخه سی ۱ غروشه

سَمْعُ مَلِكِ خُشَنَرِ
سَر ۱۳۰۷

اداره فناء و مطبعه سی

استانبولده باب عالی چاده

سنده قره بت کتیبخانه سی

درج ایشلین اوراق اعاده

اولغاز

باش محرری :

صالح ذکی

يَجْشَنِبِرْ كَوْنِ اِسْرِي نَشْرُ اُولُو نُو فَنِي وَ اِزْنِي هَفْتَه لِكْ غَنَرَه

شرعیه‌دن بحث اولوب «علوم لسانی‌دن» مقصده علوم عربیه‌دن عبارت بولنور.

«علوم شرعی» کتاب الیه سندن بحث ابتدیی و احکام شرعی‌نی آنردن استخراج مدار اولدنی حیثیه «علوم قرآنیه»، «علوم حدیث» کبی نوعلره و بو نوعلره برطاق فروعاته تقسیم ایلش و «علوم لسانی» ده باشلیجه «علم لغت»، «علم نحو»، «علم بیان»، «علم ادب» صنفلرینه آیرلشد.

مصنفک بو وجهله تعریف و تحدید ایلدیکی «علوم نقلیه»یه فکر انسانینک دخلی اولدنی جهته موضوع بحث اولان تصنیفاتده بوقدریه اکتفا اتمک ایجاب ایدر. علوم عقلیه [۱] کالجیه: مصنف، علوم مذکوریه درت بیوک صنفه تفریق ایتشد.

بونلرک: برنجیسی، «علم منطق» اولوب معلومات حاصله‌دن مطالب مجهولیه اکتسابده فکری خطاندن حفظ ایدر. [۲]

اینجیسی، «علوم ریاضیه» درکه اجسامدن مجرد اوله رق مقادیردن بحث ایدر.

اوچنجیسی، «علوم طبیعه» اولوب محسوساتک هیئت مجموعسندن بحث ایدر.

دردنجیسی، «علوم الهیه» درکه امور روحانییه عاقد.

مصنفک علوم عقلیه‌نی بو صورته درده تقسیمده کی حکمت کالجیه: بوقسم بوجه آتی مطالعه‌یه مبتنی بولنور. «علوم عقلیه فکر و نظارک نتیجه سعیدر. اکتساب معلومات و تحصیل مطلوبات امرنده فکرک بوسعی بعضاً «طریق صحیح الیه اولور» بعضاً طریق فاسد الیه اولور. «ایشته نتایج صحیحه استحصال خصوصصنده فکرک سعی «ایده‌جکی طریق صوابی تمیز اتمک اقتضا ایدر که بوکا

[۱] علوم عقلیه‌نی (ابن خلدون) مرحوم «علوم حکمیه» ویا «علوم فلسفیه» دبدده تسمیه ایتشد. [۲] علومک بوراده کی تعریفاتی مصنفک ویردیکی تعریفاتک عیدر.

ضروری بعض کات قیه واصطلاحات مخصوصه بولنه‌جنی طبیعیدر. اتمک ایچوند کتباتک نهایته برلغجه ذیل ایلشد. بژده الک زیاده طبیک خسته‌نی کج زیارت ایدیله سندن و بعض عوارض ظهورنده وقتیه یتشمه سندن و برچوق قرا و تواحیده، شهردن اوزاق صیفیه و مساکنده حکیم بولنامه سندن، هله قونوقوشونک (صاغلقلریله) خسته‌نی تداییه چالشقدن، مضرت کورولیور. بوسبیلله (عالمه طبیی) نی عمومه تقدیم و توصیه و مترجمی کتبخانه عثمانی بویله برائ نفیس الیه ترین ایلدیکندن طولانی خالصانه و صافیانه تبریک ایدرم.

دوقور
ش. مغومی

حکمیات

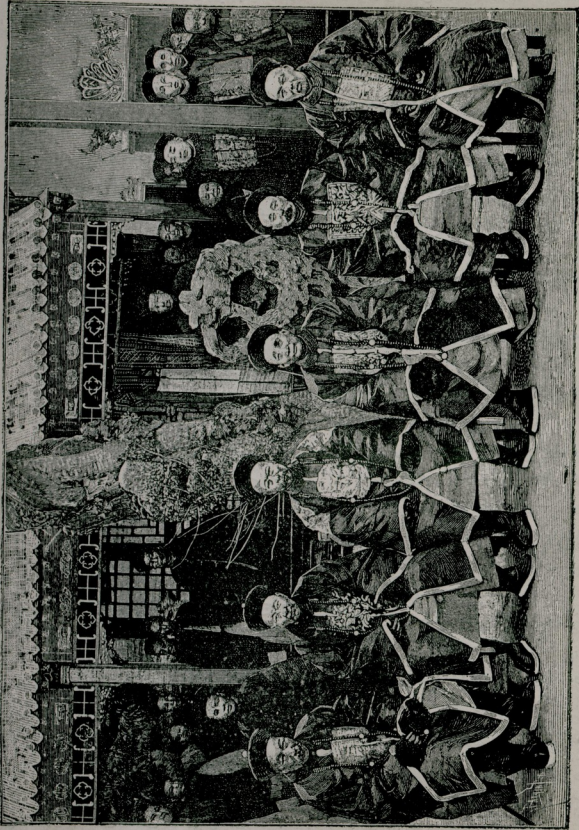
تصنیف علوم

[مابعد: نومرو ۱۸۰]

(ابن خلدون) تصنیفنده علومک محض نوع بشره بر عطیه الهیه اولان فکر انسانی الیه تحصیلی ممکن اولوب اوله مامه‌نی اساس اتخا ایتشد. شویله که: انسان صاحب فکر اولمی حسبیه صواب و خطائی تمیزه مقتدر اولدنی جهتهله بعض علومک موضوعات، مسائلی و براهین، ادله‌نی کندی کندیه بولوب جبقاره بیلر. بعضیسنک تحصیلنده ایسه فکرک اساساً حکمی اولوب فقط مسائل فرعی‌نی اصوله الحاق ایدر. ایشته برنجیلر نی استحصاله عقل انسانی حاضر اولمی و اکتخیلرینک تحصیلی ایسه مطلق واضعدن نقله منوط اوله رق فکر بشر آنک تصرفنده قاصر بولنمی حسبیه مصنف مرحوم علومیه ده «علوم عقلیه» و «علوم نقلیه» ناملریله ایکی بیوک صنفه تفریق ایتشد.

علوم نقلیه، مصنف مرحومه کوره، «علوم شرعی»، «علوم لسانی»یه اقسام ایدر. بونلردن برنجیسی احکام

{قوره} هیئت نظاری

«دالات ایدن علمه علم منطق» نامی ویریلیر وعلوم عقلیه نك اس الاساسی اعتبار اولنور .

«بوندن صوكره یافكر و نظر» اجسام عنصریه «[۱]» واجسام فلكیه كی محسوساتك تدقیقانه منحصر اولور كه علومك بو قسمه علوم طبیعییه دینلیر . یاخود «فكر و نظر خارج محسوسات اولان اموره منطقی» بولنور كه بو صورته ظهور ایدن علومده «علوم الهیه» نسیه ایدیلیر . والحاصل فكر اجسامدن مجرد اولورق «مقادیر ایله مشغول اولور كه بوده» علوم ریاضیه» بی «وجوده كثیرر .»

صنوف اربعه مذكوره دن برنجیسی یكانه بر علم تشكيل ایدر ایسه ده . مصنفك ترتیبی اوزره ، اینكیجی بولنان علوم ریاضیه بروجه آتی باشلیجه درت فنی مشغل بولنور :

بونلرك برنجیسی : «علوم هندسیه» در كه علی - الاطلاق مقادیردن بحث ایدر .

اینكیجی : «علوم عددییه» اولوب اعدادك خواصندن وعوارض لاحقفسندن باخندر .

اوجنجیسی : «علوم فلكیه» در كه افلاك وكواكبك اشكال و اوضاعنی تعیین ایدر .

دردنجیسی : «علم موسیقی» اولوب اصوات و نغماتك بر برینه اولان نسبت عددیه سی تقدیر ایدر .

مصنف (ابن خلدون) مرحوم علوم عقلیه نك اوج بیوك صنفی تشكيل ایدن «علم منطق» ، «علوم الهیه» و «علوم طبیعییه» ایله «علوم ریاضیه» نك انواعندن عبارت بولنان «علوم هندسیه» ، «علوم عددییه» ، «علوم فلكیه» ، «علوم موسیقی» یه «علوم عقلیه نك اصولی» نامی ویرمش و بونلرك هر برینه بر طاق فروعاته تقسیم ایتشدر . شویله كه :

اولا «علوم عددییه» بی بش فنون فرعییه تقسیم ایتشدر . برنجیسی : «فن اریتماتیقی» كه توالی اوزره و یا تضعیف ایله اعدادك من حیث التالیف خواصندن بحث ایدر .

[۱] «اجسام عنصریه» ده كره ار شده بولنان اجسامه اطلاق اولنور .

اینكیجیسی : «فن حساب» اولوب اعداد حقیقه ضم

و تقریق ایله ایدیلان معاملاتق ارانه ایدر . [۱]

اوجنجیسی : «علم جبر و مقابله» در كه ینترلنده بر نسبت بولنان معلوم مقروض ایله عدد مجهول استخراجنه خدمت ایدر .

دردنجیسی : «فن معاملات» در كه بیوع و مساحاته دار معاملات مدنییه و عددك عارض اولدینی سائر معاملاتق فن حسابنی تطبیق ایدر .

بشنجیسی : «فن فرائض» در كه سهام ورثه نك تعیین و تصحیحندن بحث ایدر .

ثانیاً علوم ریاضیه نك اینكیجی شعبه سی تشکیل ایدن «علوم هندسیه» بروجه آتی درت قسمه تقسیم اولغشدر : برنجیسی : «علم هندسه» كه ، علی العموم مقادیردن و مقادیر مذكوره نك عوارضندن بحث ایدر .

اینكیجیسی : «علم كریات» كه ، اشكال كریه مخروطیاته مخصوص اولان هندسه در .

اوجنجیسی : «علم مساحه» در كه قبول بولنان بر كمحه اعتباریله و یاخود یكدیكره مقایسه طریقیه ارض معلومك مقدارینی استخراج ایدر .

دردنجیسی : «علم مناظر» در كه مخروط شعاعی ایله حصوله كان ادراك بصریده ظهور ایدن اسباب غلطی ارانه ایدر .

ثالثاً علوم ریاضیه نك اوجنجیسی اولان «علوم فلكیه» ده بروجه آتی ایکی فرعه تقریق اولغشدر :

برنجیسی : «علم هیئت» در كه كواكب ثابته و متحر كه و مخیره [۲] نك اوضاع و حر كاتندن بحث ایدر .

[۱] ضم «علی الانفراد اولور ایسه جمع» و تصذیف ایله اولور ایسه «ضرب» دینان عملیاتی وجوده كثیره جی كی تقریق ده ، علی الانفراد اولدینی جالده «طرح» و اجزای متساویه تفصیل طریقیه اولدینی تقدیر ده «تقسیم» تعبیر ایدیلان عمل دیك اوله جفتدن اعمال اربعه حسابیه كافی بو تعریفده مندرج اونی لازم كایر .

[۲] كواكب متحر كه سیار اتدن وكواكب مخیره ده ییكر اتدن عبارتدر .

اولان تصنيفاتی بروجہ آتی برقطعه جدولہ خلاصہ ارانہ اولنشدرد .

علم منطوق	
فن ایتماطیق	علوم عددیه
فن حساب	
علم جبر و مقابله	
فن معاملات	علوم ریاضیه
فن فرائض	
علم هندسه	
علم کریات	
علم مساحه	علوم فلكیه
علم مناظر	
علم هیئت	علوم عقلیه
فن ازیاچ	
فن موسیق	
علم موسیق	علوم طبیعیہ
علم حکمت طبیعیہ	
علم طب	
فن فلاح	علوم الهیہ
علم حکمت الهیہ	
علم حر و طلمات	
علم سیمیا	
علم کیمیا	
علم نجوم	

(ابن خلدون) مرحومك معلومات انسانیه علوم عقلیه و علوم نقلیه دیه اول امرده ایکی صنفه تقریق ایتدی، علومی عادتا برملته نسبتاً تصنیف ایتدی دیمکدرکه بونك اولکیمی ملت اسلامییه مخصوص اولان علوم دیگرده بالجله ملل مقننیه شمولی بولشان قوندر . واقعا علوم نقلیهده قبول ایتدیکی اصول تصنیف برشی دینله من ایهده علوم عقلیه ایچون قبول ایلدیکی اصول تصنیف کندی زمانه مخصوص اولدیغی درخاطر ایتك اقتضا ایدر . چونکه ببولده برتصنیف قطعی اوله مبعنی

ایکنجیمی : « فن ازیاچ » درکه هر کوبك حرکت مخصوصه سندن باحث اولوب کواکب کتب هیئتدن مستخرج اولان قوانینه توقیقاً حرکاتی حسابیه، هر هانکی بروقت مفروضده اولور ایسه اولسون، افلاکده بولندیغی مواضعی تعینده خدمت ایدر .

رابعا علوم ریاضیه نك دردنجی شعبه سی اولان « علوم موسیقی » ایسه بر فن مستقل حکمنده طولشدرد .

علوم عقلیه نك اوچنجی صنفی تشکیل ایدن علوم طبیعیده بروجہ آتی اوج فنون فرعییه تقسیم ایدلشدرد : برنجیمی : « علم حکمت طبیعی » درکه اجسام ستاویه واجسام عنصریه ایله آنلردن تولد ایدن حیوانات، نباتات، معدنیات وارضده تگون ایدن علام ایله جو ستاده ظهور ایلین آئاردن و قوای انسانیه و حیوانیه و نباتیه دن بحث ایدر .

ایکنجیمی : « علم طب » اولوب صحیح و مریض اولسی حیثیتله بدن انساندن بحث ایدر .

اوچنجیمی : « فن فلاح » درکه سستی و یا تداییر سائر ایله نباتاتک تربیه و تمیه سندن بحث ایدر .

والحاصل علوم عقلیه نك دردنجی صنفی تشکیل ایدن علوم الهیهده بروجہ آتی بش عدد فنون فرعییه تقسیم اولنشدرد :

برنجیمی « حکمت الهیه » . ایکنجیمی « علم سحر و طلمات » . اوچنجیمی « علم اسرار حروف » [۱] و یا « علم جفر » اولوب بوفنده حروفدن و حروفکینه حروفدن عبارت اولان اجزاسندن بحث اولنور .

دردنجیمی : « علم کیمیا » درکه آتون و کوش حصو - لته علت اولان و « اکثیر » نامیه یاد اولان ماده دن و بوکا موصل اولان عملدن بحث ایدر .

والحاصل بشنجیمی : « فن نجوم » درکه معلومدر . بو آنقدر (ابن خلدون) مرحومك علوم عقلیه عاند

[۱] صنفک عصرنده « علم سیمیا » نامیه معروف اولان فندر .

تراجم احوال

اسلاف [۱]

قاضی زاده رومی

(قاضی زاده رومی) اعصار سالفهده ظهور ایند عثمانی ریاضیون و هیئت‌شناسانی میانده هم قدم و هم اهلیجه مرتبه اولی بی احراز ایتش بر ذات فضائل سنا تدر . مشار الیه حضرتلری طقوزنجی عصر هجری علماسندن شیخوخت سمنه بناء (قوچه اقدی) دنیلکله مشهور بروسه قاضیسی منلا (محمودک) فرزند انجمندی (محمد) اقدینک کوچوک خدومیسدر . اصل استاری (موسی صلاح‌الدین) اولوب اول امرده پدرلرندن و صوکره (سید شریف جرجانی) دن اخذ علوم ایتش و بلاد خراسان علماسنک اول زمانلر علوم ریاضیهده کی شهرت و آوازه سی ایشتمکله تحصیل علوم ایچون اقباسنی بقته ترک ایدرک دیارخراسانه عازم اولمشدر . خراسانده برخی مدت تحصیل علم و کمال ایلدکن صوکره . ماوراءالنهر کچه‌رک بوراده (قاضی زاده رومی) اقبیله اشتهار اتمشدر .

مؤرخ آدیبا ستر قدده (تیمورلنک) اخفادنن (اولغ) بکک خدمته داخل و حکمدار مشار الیهک معلی اوله رق مزیدالنفات و احسانه نال اولمشدر . (اولغ) بک علوم ریاضیه و بالخاصه علم هیئت تحصیلنه درجه نهاییده مائل اولسیله مولانا (موسی) دن بک چوق استفاده ایتش و نامه نسبتله یاد اولنان « زیج خاقانی » بی معنیک همتی سایه‌نده وجوده کتیره یتشدر . مشار الیه ستر قدده بولندقلری مدتیجه مدرسه مخصوصهده تاتین علوم ریاضیه و فلکیه بدل همت ایلدکاری کبی ۸۱۴ تاریخ هجریسنده (محمد بن عمر الجعفی الخوارزمی) نک تألیف کرده سی اولان « مختص فی الهیه » و ۸۱۵ ده (شمس‌الدین ستر قددی) نک تألیف ایلدیکی « اشکال التامیس » نامندکی هندسیه برشرح یازمشردر . (اولغ) بک (کاتب‌چای) مرحومک تحریرینه نظر آ

[۱] بوسرلوجه التنده بوشدن بولله علای اسلامی و بالخاصه علای عثمانیه نک ترجمه حاللاری یازیله جقدر .

درکاردر . حتی فاضل مرحوم تصنیف « بو عصرده بلاد متدنده واقع علومک انواعی ... قیدیه مباشرت ایتسی بو حقیقتی ده اشرا ب ایدر .

چونکه معلومات بشریه مرور زمانله تجدیدات و ترقیاته دوچار اولدقجه تصنیف علومکده بوتجددانه تابع بولنسی ضروریدر .

برده علم نجوم . علم کیمیا [۱] ... کی علوم کاذبه بی تصنیفه ادخال ایتدیکسندن طولانی مصنف مرحوم . مؤاخذه اولمه ماز .

چونکه تصنیفک مکمل اولسی ایچون او عصرده انسانلر ییتنده تعلیم و تعلم اولتقدده بولنان علوم و فنونک کافه سی نظر اعتباره آلفه مجبور اولمشدر .

بوقسه بونلرک علوم فاسده‌دن اولدیفته کندسی کالیله واقف ایدی .

ایشته بونی ایضاح مقصیده درکه (ابن خلدون) تصنیفی متعاقب علم سیمیا و فروعی حقده . کتب اطلاع اولمه ماز . بونلر اولسه اولسه یلیجه قیلندن ، لطائف معارفدن عبسارتدر ، دیدیکی کبی فن نجومک بطلانی و ادله سنک ضعیف و فن کیمیاک ثمرسی اولدینی و وجودی محال اولدینی حقده عراض و عمیق مطالعات بیان اتمشدر . مصنف مرحوم شمسی برجیات بولویده عصر حاضرده تعلیم اولنان کییادن مقصد ، ماده مخصوصه‌سندن بشقه بر ماده ایله تخلیق ذهب اولدینی و بالعکس اجسام طبیعییه عارض اولان تبدلات دتمدن بحث ایدر بر علم اولدینی کورمش اولسه ایدی . شبه یوقکه علم کیمیا بی اساسی بر فن اولق اوزره تلقی ایدر و حتی علم مذکور ی علوم الهیه زمره‌سندن اخراج ایله علوم طبیعییه صرسته ادخال ایلر ایدی .

ص . ذ

(مابعدی وار)

[۱] ترقیاتی بوقایده سبقت ایدن علم کیمیا عتیقه درکه کیمیا جدید ایله هیچ مناسبتی بوقدر .